

[Hírek > Friss hírek](#)

„nem tartok attól, hogy a személyességtől tudománytalan leszek” - beszélgetés a Szépíró-díjas Szilágyi Zsófiával

2019. december 03.

Tetszik 0

Tweet

Október 28-án a Szépírók Társasága **prof. dr. Szilágyi Zsófia** irodalomtörténészt, az SZTE BTK Magyar Irodalmi Tanszékének vezetőjét kritikaírói tevékenységéért rangos díjjal tüntette ki. A friss Szépíró-díjas professzort többek között saját kritikusi attitűdjéről, a kritikus személyességének, ízlésének és felelősségének problémaköréről, a kritika XXI. századi funkciójáról, a tudomány és a szuverén én érzékeny viszonyáról, valamint a Szegedhez és annak bölcsészkarához fűződő, egyre intenzívebb kapcsolatáról egykori tanítványa, Bencsik Orsolya kérdezte.

Tanulmányaidat nem Szegeden, hanem Pesten végezted, és a veszprémi Pannon Egyetemen, valamint az ELTE-n is tanítottál. 2014 óta viszont a szegedi bölcsészkar főállású oktatója vagy. 2015-ben neveztek ki egyetemi tanárnak, majd 2017-ben a Magyar Irodalmi Tanszék

vezetőjének. Milyen korábbi kötődések fűznek Szegedhez? A régi emlékeidet hogyan írja felül – immár a bölcsészkar szerves részeként, szellemiségének alakítójaként – a mostani, jóval intenzívebb város- és egyetemtapasztalatod?

Szégyenletesen kevés korábbi Szeged-tapasztalatom van. Furcsa módon a debreceni egyetemhez is több közöm volt korábban, hiszen ott végeztek a szüleim, meg a pécsihez is, mert gimnazistaként oda szerettem volna jelentkezni, ha lett volna annak bármi értelme, hogy Pesten élve, úgy, hogy bárhova mehettem, mivel az OKTV-n elért eredményeim miatt mind magyarból, mind oroszból mentesültem a felvételi alól, ne az ELTE-t válasszam. Nehéz lett volna megmagyarázni, miért megyek el Pestről, úgyhogy maradtam. Ez oroszból nagyon jó döntésnek bizonyult, a magyar szakon töltött öt év már kevésbé volt lelkesítő. Sok mindent éppen azért igyekszem másképp csinálni itt, Szegeden, mert tudom, mit nem szerettem Pesten – azt gondolom, például, hogy egy egyetemistának is neve van és arca, illetve, hogy az egyetem nemcsak azt jelenti, hogy órákra járunk. Szegedhez tehát leginkább emberek miatt kötődtem, holott kevés személyes találkozásból, inkább a munkáikból ismertem őket. Itt sorolhatnék neveket, de kettőt mindenképp ki kell emelnem: Ilia Mihály és Szajbély Mihály jelentette nekem elsősorban a szegedi egyetemet. Az utóbbi öt évben szerzett élményeim ezeket a régieket, halványakat szinte maradéktalanul kitörölték, most már büszke vagyok arra, hogy egy ilyen, az universitas-eszményt továbbvinni igyekvő intézményhez tartozom, miközben az is világos, hogy a magyar felsőoktatás nem a legkönnyebb, leggondtalanabb időszakát éli.

Egykori tanárod, Margócsy István irodalomtörténész laudációjában a következőket állítja rólad: „nem azt a kritikát írja meg, amit a megbízó szerkesztőség sugall, hanem csak azt, ami őt érdeklí – amiben valamilyen értelemben személyes elkötelezettséget vagy személyes tetszést (személyes nem-tetszést) talál; s személyességének érdekessége adja meg írásainak és ítéleteinek is az érdekességét.” A laudációból azt emelném ki, hogy Margócsy a különböző identitásaidat (irodalmár, irodalomtörténész, kritikus) az érdekes jelzővel illeti, és ezt az érdekest az érdekel igén keresztül vezeti le, ezáltal hangsúlyozza az autonóm alkotói gesztust, a saját választást, a személyesség szuverenitását, sőt a személyesség értékét és felelősségét is. Azért tartom nagyon fontosnak ezt, mert a személyes hangvétel a magyarországi tudományos diskurzusban nem mindig nyer(t) dicséretet. A szakmai pályafutásod kezdetétől fogva jellemez egyfajta szuverenitás téged? Te hogyan látod a tudományosság és a személyesség nagyon érzékeny viszonyát?

Éppen Margócsy tanár úr volt a kevés fénylő pont egyike a magyaros tanulmányaim során, szuverenitást is lehetett tőle tanulni, miközben ez azért nem úgy működik, hogy az ember rögtön a pályája elején egy csettintésre autonóm, személyes és szuverén. Bár most visszanezve tűnhet úgy, hogy sokszor már pályakezdőként is az uralkodó trendekkel szemben választottam szerzőt és témát is, egészen onnan indítva, hogy 1991-ben teljes hülyeségnek tűnt orosz szakra menni, odáig, hogy Lermontovból írtam a PhD-disszertációm (Puskin, Gogol és Dosztojevszkij helyett, akik leginkább adódtak volna abból a korszakból és a minket tanító tanárok kutatásaiból). De azért a személyesség vállalásához idő kell, különösen akkor, ha valaki a teljesen személytelen beszédmódra szocializálódik, mint én is russzistaként – ha oroszul írtam tanulmányt, ott aztán fel sem merült, hogy egyes szám első személyben meg lehet szólalni. Kétségtelenül azért is érezzük veszélyesnek a személyes véleményünk vállalását, mert ezzel azt erősítjük meg, hogy az irodalomtudomány komolytalan, mi csak beszélünk össze-vissza mindenfélét – én már nem tartok attól, hogy a személyességtől tudománytalan leszek, és láttam olyan utakat, például az egyik mesteremét, Szegedy-Maszék Mihályét, amikor gazdagodtak is egyes értelmezések attól, hogy szerzőjük vállalta a személyességet. Ez éppen Szegedy-Maszák esetében, mivel nála az élettől való búcsúzás folyamatával is összekapcsolódott, számomra mélyen

megrendítő tapasztalat volt. Ráadásul többféle terepen mozgok egyszerre, és tanárként is, kritikusként is ott kell állnom a teljes személyemmel, ami leginkább addigi tapasztalataimat, olvasmányaimat jelenti, miért ne tenném ugyanezt irodalomtörténészként is?

Bernard-Henri Lévy a *Közellenségek* című, Michel Houellebecq-vel közösen írt levelezéskönyvében hangsúlyozza, hogy – akárcsak a depresszionizmus íróapostola – erősen irtózik a vallomásos történetektől. Persze ő a szépirodalmi személyességről értekezik és Foucault-ra hivatkozik, amikor azt fejtegeti, hogy „miért ír az ember: hogy befalazza magát, vagy hogy kiszabaduljon? hogy eltűnjék, vagy hogy megteremtse önmagát? hogy elfoglalja a területet, vagy aláaknázza, és miután aláaknázza, területet cseréljen, és örökre eltűnjön egy fellelhetetlen identitás hálószerű szövedékében?” Te miért írsz? Azért kérdezem ezt, mert a te írásaidban hangsúlyos a megmutatás mellett a megmutatkozás: mintha az irodalmi, irodalomtörténeti hálószerű szövedékből a saját identitás fellelésére és felkínálására is kísérletet tennél. Bátran vállalod, sőt az írásaid posztulálják a személyes én fontosságát. Az én ilyen színrevitele azonban lehetőséget teremt például a sebezhetőségnek.

Nagyon remélem, hogy nem szoktam magam tolakodóan előtérbe tolni – az nekem is új tapasztalat, hogy kezd az ember „nagy idők tanúja” lenni, akár egy eltűnt életvilágról, akár egy tudománytörténeti korszakról beszélünk. A doktori órákon mindig visszakérdezek, hogy ez tényleg nem nagyon öreges és unalmas, ha olyanokról beszélek, miközben kismonográfiákat elemzünk, hogy miért épp így írt valaki a kilencvenes években, hogyan függ össze ez akkori irodalomtudományi mozgásokkal és személyes konfliktusokkal, valóban folytassam? Persze, most még azt mondják, folytassam csak, aztán, ha már valóban fárasztóak lesznek az ilyen anekdoták, úgysem merik nekem megmondani. De nem akarom megkerülni a kérdést: mióta megtanultam olvasni, az olvasás nem szűnő, állandó boldogságot okoz. És talán tudok abban segíteni másoknak, hogy olvasmányt válasszanak, vagy másképp lássanak egy-egy irodalmi művet, mint ahogy maguktól ez menne nekik. Valami ilyesmiért írok, azt hiszem, bár ezen ritkán szoktam gondolkodni, annyira természetes tevékenység nálam. Ez a foglalkozásom – legalábbis az egyik. Ha ebben, a másképp láttatásban a személyem segít, akkor rendben van, hogy valamennyire látszik. Elég baj lenne, ha közben azon szorongának, mennyire tesz mindez sebezhetővé.

Most a kritikaírói munkásságodért kaptál díjat, de a korábbi kitüntetéseid (pl. a Balassa Péter-díj, az Alföld-díj stb.) a tudományos értekezést, monográfiát író, többek között Móricz Zsigmond és Kosztolányi Dezső életművével foglalkozó irodalomtörténeti szerepkörödre vagy a szerkesztői és irodalomszervezői tevékenységedre vonatkoztak, mindemellett egyfajta állandó identitásként tanár is vagy. Melyik szerepkörökben érzed a legotthonosabban és a legboldogabbnak magad? Vagy nincsenek ilyen különállások, ahogy szövegek, szövegtípusok közötti határokat se szeretsz betartani?

Vannak különállások, vagy inkább korszakok különülnek el, van olyan, hogy egyik vagy másik tevékenységem a többi elé kerül. Amikor például a Móricz-könyvem írtam, akkor a tanári énem egészen hátulra szorult, amióta viszont itt tanítok az egyetemen, a legelső helyre lépett. De nem taníthatnék hitelesen szerkesztést úgy, ha nem dolgoznék szerkesztőként, ahogy az irodalmi intézményrendszerrel, a kritikaírással, a szöveggondozással is csak „belülről” lehet beszélni, itt nincs értelme könyvekből leszűrt tudást adni át. Az egyes szövegek közti határok kérdése kicsit más, nálam időnként talán légiesebbek a határok, mint másoknál, de nyilván nem ugyanúgy írok meg egy négyezer leütéses ÉS-kritikát, mint egy recepciótörténeti fejezetet a Kosztolányi Kritikai Kiadás adott kötetébe. És hogy mi tesz boldoggá? Tanítani nagyon szeretek, úgy érzem, most már meglehetősen rutinnal építkelek fel egész előadásorozatokat, tartom be percre pontosan az időt, és időnként vannak olyan szemináriumok, ahol végig azt érzem, nagyon jó együtt dolgozni – tényleg csak példaként mondom,

ilyen volt mostanában a *Móricz az oktatásban* órám, osztatlan tanárszakosokkal, meg most egy detektívregényes félév a Kreatív Írás specializációsokkal. Egykori veszprémi tanítványaim nagyon kedvesen nyugtatgatnak, hogy kezdő tanárként sem voltam rettenetes, én azért azt gondolom, akkor még nem ment ez annyira jól, idő kell, türelem, és sok munka, hogy tanárként „kialakuljunk”.

Különböző korok különböző iskolái, különböző folyóiratok szerkesztéspolitikája, ízlése, elméleti irányultsága más- és másképp határozza meg, hogy milyennek kell lennie egy jó kritikának. Neked kik formálták az ízlésedet, látásmódodat, kiktől lested el magát a technét, a kritikairás fortélyait?

Minket senki sem tanított kritikát írni, ahogy tanulmányt írni sem, sőt, azt is adottnak vette mindenki, hogy tudunk szemináriumi dolgozatot vagy szakdolgozatot írni. Ezt csak azért mondom, mert néha vicces belegondolni, hogy ma már mindent kurzusok keretében tanítunk. Kritikaírást azoktól tanultam, akiket a legszívesebben olvastam, hogy csak néhány, és másféle szemléletet képviselő nevet mondjak, Margócsy Istvántól, Angyalosi Gergelytől, Reményi József Tamástól, vagy, hogy a nálam egy nemzedékkel idősebbeket is emlegessem, Takáts Józseftől, Csuha Istvántól, Károlyi Csabától. Engem is zavar, hogy egyetlen nőt sem soroltam fel, de, sajnos, akkor ezt egyértelműen férfiak uralta világként mutatkozott meg előttem, mostanra, szerencsére, megváltozott a helyzet, ha nem is gyökeresen. Jól látszik ebből, hogy egyetlen mesterem nem volt, kritikaírásban sem, ezért talán könnyebb is volt rátalálnom arra, én hogyan szeretnék megszólalni, mert senkinek a szemlélete, beszédmódja nem nehezedett rám nyomasztó súllyal, de sokak kritikáiban találtam olyasmit, amivel aztán igyekeztem párbeszédbe lépni. Azért hozzáteszem, hogy szerintem eleinte egyáltalán nem tudtam kritikát írni, még ha meg is jelent, amit összehoztam: nem volt különösebben ítélet, értékelő mozzanat ezekben a szövegekben, elemzések voltak, szövegközeli, sokszor motívumkereső értelmezések.

Amikor a kritika funkciójáról beszélünk, fontos a sajtó- és médiatörténeti kontextus is, hiszen ezen keresztül jobban körvonalazni tudjuk, hogy pl. a századelő napi sajtójában és folyóiratkulturájában (pl. a *Nyugatban*) megjelenő szakmai kritikákhoz, illetve recenziókhöz képest mennyiben más mondjuk a csak szamizdatban elérhető kritika vagy a rendszerváltás után induló, az értékes irodalmat elég autoriter módon kijelölő *Holmi*-kritika, esetleg a mindennapjainkban elérhető, a *Nyugat* írásaihoz képest több mint egy évszázaddal későbbi kritika. Ráadásul utóbbi nemcsak a print, hanem gyakran az online, gyorsan frissülő felületeken, sőt szakmai és kevésbé szakmai blogokkal, vlogokkal átrendezett virtuális térben jelenik meg. Kritikusként és a *Kalligram* folyóirat szerkesztőjeként szerinted 2019-ben mitől jó és emlékezetes egy kritika?

Emlékezetes attól lesz egy kritika, mármint nem nekem, hanem az irodalmi térben, ha a szerzője berúgja az ajtót, és jól megmondja egy könyvről, vagy egy közvélekedésszerűen nagynak tartott íróról, hogy miért rossz. A bátorság nem baj, sőt, az viszont, hogy feltűnést ezzel lehet szerezni, már sokkal inkább. Amúgy szerintem attól emlékezetes egy kritika, ha kontextust tud építeni a mű köré, de nem menekül el ebbe a kontextusba, ha világos állításai vannak, és meg tudja mutatni, mit kell tudni ahhoz, hogy többet mondjunk egy like-nál vagy dislike-nál. De azért halkan megjegyzem, bár nyilván figyelem a megjelenő kritikákat ma is, de sokkal inkább szerkesztőként és kritikaírást tanítóként, mintsem gyakorló kritikusként. Ma már nagyon igaz az, amit Margócsy tanár úr írt rólam a laudációjában, hogy nem felkérésre írok kritikákat, csak azt írom meg, amit valami miatt fontosnak tartok – épp akkor díjazták a kritikusi tevékenységemet, amikor én már azt meglehetősen takaréklángon működtetem. Ezért kicsit szégyellem is magam, hiszen az igazi kritikus sokat ír, alázatosan, követve az irodalom alakulását, ha tetszenek neki az irányok, ha nem. Nekem viszont már nem fér bele ez az időmbe, mostanában személyes okok miatt sem, ráadásul az irodalomtörténeti feladataimat fontosabbnak érzem. Örömmel

látom, hogy vannak fiatal, remek kritikusok, jó olvasni egy új Zelei Dávid- vagy Balajthy Ágnes-kritikát – és nekem ez nagyobb öröm, mint amit az adna, ha időzavarral küzdve és lelkiismeret-furdalással amiatt, hogy mennyivel alaposabban is lehetne ezt csinálni, magam hoznék össze néhányal több szöveget.

Mi érdekel mostanában? A *Litera* a díjátadó után, a laudáció mellett egy készülő Szabó Magda-tanulmányodból közölt részletet. Mostanában az irodalomoktatás módszertani problémáival, az élményközpontú tanítással kapcsolatos kérdésekkel is közelebbi viszonyba kerültél. Sőt egyre több olyan szakmai fórumon, beszélgetésen, tapasztalatcserén veszel részt, ahol gyakorló tanárokkal vagy tanárszakos hallgatókkal pl. a klasszikusok továbbélésének, tanításának, befogadhatóbbá tételének, aktualizálásának a kérdését járjátok körül, de ide tartozik a hagyomány és a kanonizáció problémaköre is. Az utóbbiakkal kapcsolatban a kritikusnak szint is kell vallania vagy legalábbis komoly teherként nehezédhet rá a felelősség.

Valóban nagyon foglalkoztatnak a magyartanítás kérdései, bár ez mindig is így volt, de az élet is úgy hozta, hogy sok osztatlan tanárszakos hallgatónk van, akiket nem szeretnék a kérdéseikkel, kétségeikkel magukra hagyni. Van (lenne) bőven és égető sürgősséggel megbeszélnivalónk a középiskolai tananyag, a kötelező olvasmányok, a kortárs és klasszikus szerzők párbeszédbe hozása, az ifjúsági irodalom tananyagba emelése körül – miközben, sokakkal együtt, erős szorongással várom az új nemzeti alaptervet. Azt gondolom, az egyetemi oktatók nem másik terepen játszanak, muszáj párbeszédet folytatnunk a különféle korosztályoknak irodalmat tanító kollégákkal. De a Szabó Magdáról szóló tanulmányom nem emiatt született: nagyon lassan, de készülget egy könyvem tanár- és iskolaregényekről, ennek lenne része az is, hogy Szabó Magda ifjúsági regényeivel kezdjek valamit, ebből a gondolkodásból született meg az *Alföld* Határ-pályázatára beküldött szöveg.

Végezetül: éppen milyen könyvről és hova írsz kritikát?

Ahogy már jeleztem, hobbi- vagy kocakritikusnak mondhatnám magam mostanában, de éppen elvállaltam, hogy írok egy rövidet, Hász Róbert új krimijéről, a *Fábián Marcell és a táncoló halál* címűről. Már az előzőt, a *Fábián Marcell pandúrdetektív tizenhárom napját* is nagyon jónak tartottam, és azt tapasztaltam, érdeménél sokkal kisebb a hírverés körülötte – ezért elhatároztam, hogy legalább a magam eszközeivel megpróbálom felhívni a figyelmet rá, mennyire izgalmas krimisorozat íródik itt, Szegeden.

A **Szépíró-díjat** a Szépírók Társasága alapította 2001-ben. Az évek során a magyar irodalmi élet egyik legrangosabb elismerésévé vált, melyet a Társaság tagjaiból alakult szakmai zsűri ítél oda az előző év legkiemelkedőbb próza-, vers- és esszéketéért. 2013-ig minden évben kiosztották, ám 2014-től a tavalyi évig támogató híján azt nem kapta meg senki. A Szépíró-díj 2018-as újraindításával tehát egy közel két évtizedes tradíciót élesztett fel az írószervezet, azzal a módosítással, hogy a díjat ettől kezdve két kategóriában két szerzőnek adják át szépirodalmi, illetve irodalomkritikai tevékenységért, idéntől pedig Junior Szépíró-díjat is kiosztanak. Az elismerés változatlanul biztosítéka annak, hogy állami ideológiáktól és kereskedelmi érdekektől is független döntés születessen, amely olyan művekre, műfajokra és szerzőkre is felhívhatja a figyelmet, akiknek más csatornákon keresztül kevesebb esélyük van az elismerésre, s így a szélesebb körű ismertségre.

2019-ben a szakmai kuratórium tagjai: Babiczky Tibor költő, szerkesztő, Garaczi László író és Tóth Krisztina költő, író. A díjazottak: Ungváry Tibor (szépirodalmi tevékenységéért), Szilágyi Zsófia (irodalomkritikai tevékenységéért), Ferencz Mónika (Junior Szépíró-díj).

Szilágyi Zsófia (1973) irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár, az SZTE BTK Magyar Irodalmi Tanszékének vezetője, a *Kalligram* folyóirat és kiadó szerkesztője. A Szépírók Társaságának tagja, korábban alelnöke, 2012 szeptemberétől a Móricz Zsigmond Társaság elnöke. A *20. századi magyar novellák* antológiasorozat szerkesztője.

Könyvei: *Ferdinandy György*, Kalligram, Budapest, 2002; *„volt benne valami különös. M. Ju. Lermontov Korunk hőse c. regénye*, Veszprémi Egyetemi Kiadó, 2002; *A féllábú ólomkatona. Irodalmi mű-hibák*, Kalligram, Budapest, 2005; *A továbbélő Móricz*, Kalligram, Budapest, 2008; *Móricz Zsigmond*, Pesti Kalligram, Budapest, 2013; *Az éretlen Kosztolányi*, Pesti Kalligram, Budapest, 2017.

Díjai, ösztöndíjai: Móricz-ösztöndíj (2001), Bárka-díj (2002), Bolyai János Kutatói Ösztöndíj (2002–2005), NKA alkotói támogatás (2006), Deák Ferenc Ösztöndíj (2006–2007), MTA VEAB Az év kutatója díj (2008), Magyary Zoltán posztdoktori ösztöndíj (2009–2010), Artisjus Irodalmi Díj (2010), Móricz-émlékplakett (2013), Alföld-díj (2014), Balassa Péter-díj (2016), Komlós Aladár-díj (2016), Szépíró-díj (2019).

Fotó: Egyed Péter

Tetszik 0

Tweet

Friss Hírek
(<https://rss.szte-btk.hu/kezeszettudomanyi-140910?rss=1>)

Ismét pályázatot nyert a BTK a diákkörök támogatására (/hirek/szte-btk-2019-december/ismet-palyazatot-nyert?objectParentFolderId=24891)

Sok bölcsész tehetség - Eszenyi Enikő díszvendégsége mellett zajlott le a Hallgatói Díjátadó Ünnepség (/hirek/szte-btk-2019-december/sok-bolcsesz-tehetseg?objectParentFolderId=24891)

2019. december 07.

Az SZTE a legkiválóbb magyar egyetem a legújabb nemzetközi rangsorban! (/hirek/szte-btk-2019-december/szte-legkivalobb-magyar?objectParentFolderId=24891)

2019. december 06.

Tizennégy bölcsészhallgatónak adták át a Nemzeti Felsőoktatási Ösztöndíjat (/hirek/szte-btk-2019-december/tizennegy?objectParentFolderId=24891)

2019. december 04.